

„O Egypte, Egypte! Přejde doba, kdy
tebou a moudrostí tvou budou opovrhovat,
kdy tvá díla a činy tvé dojdou zapomenutí.“

Kniha hermetická.

STOJÍME NA PLOŠINĚ CITADELY KAHÝRSKÉ A
prsa naše dmou se rozechvěním. Již jsme procestovali pěkný
kus Východu, otupěli jsme proti palmám i biblickým posta-
vám, přec jsme zde jako bajkou okouzleni znovu. Již jsme
viděli mnoho, velmi mnoho krajů až uchvacujících, hleděli
s výšin skutarských do Evropy i Asie, na Cařihrad i Bosporus,
Černé i Bílé moře, s výšin judských na moře Středozevní,
Mrtvé i na celou svatou Palestinu, stáli jsme u paty tichých
sinaiských velikánů, na rozhraní mezi Asií a Afrikou — přece
jsme netušili dojmu, jaký se nás zmocňuje zde!

Velká část severního Egyptu leží před námi rozestřena jako
velkolepý obraz, jako přepestrý, mistrovskou rukou vyšíváný
koberec, a vše vidíme pouhým okem v kouzelné jasnosti. Še-
divé hory Mokatamské vystupují za námi, jako by na nich
spočíval ještě ranní sen. Nekonečná, žlutošedá poušť prostírá
se v nedohlednou dál a obrovité pyramidy gizehské, dažurské
a sakarské strmí z ní k nebesům. Svatý, starý Nil valí se ve
dvou mocných proudech k severu, od temného jeho proudu
odrážejí se světlozelené, kypré břehy. Na tři strany rozkládá
se bohatá zelená pláň a pod námi leží největší po Cařihradě
východní město, pyšná Masr-„el Kahira“ („vítězná“, „mstící“),
svědkyně sterých bojů, o jejíž zdi roztříštily se i fanatické lebky
křížáků. Růžové zlato krásného jitra rozlito po sterých mina-
retech, po fantastických kuplích a brčálových zahradách, hukot
nejpestřejšího života jako dálné dunění moře zanáší se k nám
— nebe je tak jasně modré, vzduch tak balzámový — a nám
uprostřed té dojemné krásy je tak neskonale smutno!

Krásný, báječný, nešťastný Egypt! Nejen proto, že du-

ševní temnota rozhostila se tam, kam Pythagorové putovali kdys co učňové, aniž že není slávy více tam, odkudž se šířil strach až po mocné Benátky. Byla kultura kněžská, jejíž moudrost zakládala se na čtyřiceti dvou hermetických knihách, doba bohů a přemocných králů — a lid byl týrán a nešťasten. Nastala kultura mohamedánská, panovali chalifové a pyšní sultánové mameluků — a lid byl týrán a nešťasten. Plným proudem dere se sem kultura pokročilé Evropy — a lid sténá a pláče. Němě teče Nil kolem pyramid, nechává po vlnách svých plazit se obraz štíhlých minaretů, nese parolodi a slouží továrnám, a děti jeho vlastní nemají jasného dne a neměly. Ptákohlaví bohové dřevních dob i drzá pašata nyníjska panovali stejně krutě, nemuseli nikdy stavět pyramidy z kamene — každý vrcholil pyramidy mrtvol a hromadil vrchy bídy. Lid je nevyvinutý, jak byl za doby boha Hóra; jeho vyobrazují co dítě, s prstem v ústech, ale lid je dítětem zkaženým, zlým, bojácně rozechvělým a hladovým. Staří Egyptané měli „soud mrtvých“. Kde jich skulptury soud ten vyobrazují, klade nebožtík srdce své do jedné vážky a do druhé klade Thot, „bůh písmen“, „písař nebes“, pštroší péro, péro to pravdy. Ví se jen o dvou neb o třech panovnicích, že srdce jich udrželo se s pravdou a spravedlností v rovnováze. Přec bohové kloní se králům v š e m a vítají je do nebe co nejpochlebněji.

Poesie mizí a nastupuje próza. Tradice vymřela. Memnon již nezvučí, když ranní paprslek ho políbí, ale zvučí po každé, když fellah udeří o jistý, v lůně sochy se nalézající kámen — tenkrát kněz za cenu svého panství, teď chudý fellah za mizerné spropitné. Čtem již hieroglyfy i písmo hieratické, a víme, že slavené mystérie nebyly mnohdy víc než blbou pověrou. Rovněž zesprostěla příroda. Slavné růžové zahrady obmezují se již jen na malé Fayum, papyrus a lotos skoro vyhynuly, keř balzámový zmizel zcela. Zato rozkládá se tabák, kukuřice, rýže, cukr a indigo a vynáší sedlákovi pot a pašeti miliony.

Přec je krásná a živá a bohatá ta naše Kahýra, hlava země! Její poloha na úpatí Mokatamu je rozkošna. Z tří stran je obklopena palmami a poli, ze čtvrté bijí pískové vlny saharského moře o její zdi. Zevnitř i uvnitř podržela ráz starovýchodní, líp než všechna jiná města, a je nám tu stále, jako by

nám vypravoval arabský bajkář kouzelné povídky své. Ale Kahýra nestála druhdy, kde nyní stojí. Tamhle směrem k Nilu spatřujem zříceniny města bývalého, odkudž pak město posí-
nuto sem, podál řeky. A také staré to město, „Fostat“ (stan),
bylo na počátku jen vojenským táborem; nesměliť první bo-
jovníci Mohamedovi míti usedlostí a bydleli stále v stanech,
každý okamžik hotovi vyrazit dál na výboj a rozšiřování pro-
rokovy víry. Zde pak v té nové, opevněné Kahýře odehrány
veškeré krvavé děje chalifské za doby samostatnosti Egypta,
za času otomanské nadvlády i za „znovuzkříšení“ pod místo-
králi. Ještě do nedávna visel v Bab (bráně) Cuvajleh provaz,
na kterém pověšen poslední egyptský „sultán z vůle mame-
lukův“, a posud je pod citadelou ona hromada šterku, na niž
s věžovité výše i s koněm seskočil jediný bej mamelucký,
když Mohamed Ali, první místokrál a syn ponocného, dal
nebezpečnou celou tu gardu v citadele Albánčiky obklíčit a
postřílet.

Sestupme již dolů do města, přes saharským pískem hlu-
boko pokryté náměstí Er Rumejleh, z něhož zní až sem
k nám nahoru hýkot a výskot zpěváků, prodavačů, hudebníků
a komiků.

II

JEN NĚKTERÉ Z NEJVĚTŠÍCH ULIC MAJÍ SVOJE
jmena, číslován není dům ani jediný. Ulice jsou jako v Ori-
entu vůbec velmi úzky, zcela nepravidelny, plny koutů, zá-
hybů a zřícenin. Domy jednotlivé, zde skoro vesměs kamenné
a často s ozdobnými portály, kdežto v Cařihradě jen ze dřeva,
jsou rovněž nepravidelny, přízemí samý krám, výš samý
výstupek a arkýř, mající místo skla a rámů jen dřevěné mří-
žoví, avšak mnohdy velmi uměle vyřezávané a pestře natřené.
Tím mřížovím mohou ženské pohodlně hledět do ulice dolů.
Četné mešity s loggiami a minarety, bílé a červeně napříč
pruhované, povznášejí se nad stavby vůkolní. Od střechy
k střeše bývají přes ulice položena prkna neb přetaženy šaty,
aby v ulici byl stín a chlad. Některé ulice a čtvrti jsou oddě-
leny od sebe dosti mohutnými, obyčejně ale již rozsypanými

branami a vraty. Smradu všude dost a smetišť také dost.

Světové jméno má třída hlavní, začínající hned za náměstím Esbekieh, slavná Muski. Není příliš široká, o třetinu užší než naše Příkopy, ale aspoň půl hodiny dlouhá, živější než nejživější křižující se místa pařížských boulevardů a ještě pestřejší co do lidstva než pověstný dřevěný most přes Zlatý roh v Cařihradě. V Muski je tlačeniční a chumelenice od prvního ranního svítání až přes večerní soumrak. Někdy je přímo nemožno proniknout dál. Velbloudi a osli, koně a psi, lidé a vozy shluknou se do takového klubka, že není spásy, pokud vše nepřetne bič běhounův nebo bezohledný, ostruh a uzdy nešetřící jezdec. Hluk se valí tu jako věčný vodopád, nad nějž vyniká někdy silnější zvuk jednotlivý, zavýsknutí kluka, hýkání osla, táhlý řev bůvola nebo smutný hlas velblouda. Dáme-li pozor na všechny možné náhody a nehody, které tu hrozí našemu životu nebo alespoň rovným našim oudům, můžeme takto směle do toho hlomozu vniknout, již nejsou zde ty doby, o nichž při popisu Kahýry mluví Harant z Polžic: „Našinec ovšem často do jiných postranních uliček uchylovati a obcházeti musil a to ne bez mnohého posměchu, jak od pyšných neustupných Turkův, tak od jízdných pacholat, kteříž nám klobouky s hlav strhovali aneb nám je na hlavách co čamrhau zatočili.“ Hoši učí se sice již ve školách rozmanitým kletbám na jinověrce, mnohý prohnáný diplomat, opije-li se vínem, dovede pak evropské hosty své také oslovit: „Ya kelb! Ya chansir!“ (o pse! o svině!), v kázáních je stálá věta: „O bože, znič všechny nevěřící, nepřátely své; zlom jich prapory, rozmetej jich domy a dej je i se jměním jich nám moslémům za kořist“ —, ale již je zapomenut zákon sultána Nassira! Křesťané nemusí nosit na hlavách šaty jen černé a židé jen žluté, nemusí jezdit pouze na oslích a i to sedíce jen stranou, nemusí vstát, když mohamedán přistoupí, nemusí mít rolničku na krku, když vstupují do veřejné lázně, ano mohou v rozmluvě s mohamedánem mluvit ještě „hlasitěji“ než tento, když je toho třeba, a domy své stavět také výš než on, když jim to napadne.

V Muski ovšem převládá ráz orientální, zde co nejpestřejší. I Evropan, třeba měl kroj takto svůj, dá sobě alespoň na hlavu

červený tarbuš. Bílé, červené a zelené turbany, dlouhé kaftany ve všech možných barvách, barevné střevíce, opasky a kazajky, bílý plášť mouřenínův, zbraně všeho druhu, modrá bunda chudého fellaha a šedivý hadr oslákův mihají se před očima. Krásný kočár některého pašete žene se bezohledně množstvím, mladý sais (běhoun) letí před ním, řve: „guarda! guarda!“ a tříská bičem do lidu — chuděj oblečeného. Takového saisa má také každý kočár soukromý, ano i každý fiakr. Na krásných velbloudech jízdnicích, zvířatech to černavé srsti a elegantního kroku, pokrytých bohatými koberci, jedou sluhové místokrálovi. Nadutý Turek sedí na mezku, popoháněném a stále bodaném hulákajícím oslákem. Jiný, dvoucentový potomek Mohamedův sedí na oslíku pramalinkém, ale přec živě klusajícím. Takového oslíka můžeš i s pánem jeho, klukem to bílé, černé nebo kaštanové pleti, sloužícím za dragomana i učitele arabštiny, spokojeným s nejmenším bachšišem i s největším pohlavkem, dostat na den za 18 piastrů (1 zl. 80 kr. r. č.). Krok osla je lehký; jede-li úprkem, je jízda na něm velmi příjemna, ale vždy titěrna, celé tělo jezdcovo krátce hupká a hlava komicky se tetelí.

Dlouhá karavana velbloudů nese a vleče upravené stavební dříví, nebezpečně sem tam kolisající a všude narážející. Na prvním velbloudu sedí Arab, pravý beduin, který zvířata jen propůjčil, a hledí do vřavy dolů klidně a vznešeně. Velké stádo krásných černých a vysokých koz prodírá se množstvím; lidé do nich kopou, zvířata po nich šlapou, mekot a bédování až ohlušuje. Hned za stádem žene se skoro úprkem houf lidí, z nichž několik nese mrtvolu na marách; sprovázející ženské, vzdor tomu, že prorok podobných věcí zapověděl, zoufale pokřikují, házejí písek a prach do výše, shýbají se k zemi a sypou sobě bláto za nadra a po hlavě. Zase letí řada vozů a mezi nimi proplítá se chudobné, polonahé děvče, sbírající do ošatky čerstvé koňské trusy; prodá je pak co palivo do starodávných v Egyptě líháren, v nichž už po tisíciletí uměle se líhnou kuřata. Náhle se vše rozprašuje a vše nadává jakoby z jediného hrdla. Majitel některého krámu uznal za dobré, kvůli zboží svému a kvůli ochlazení vzduchu vůbec vylíti na ulici škopek vody. On nemůže vyčkat, „až lid trochu přejde“,

a řekl-li napřed: „s dovolením!“, neplatilo to ani lidem, nýbrž neviditelným džinům čili duchům; nechce náhodou některého polít a vyzvat pomstu jeho. A opět volá „s dovolením!“ a již vyhodil celý koš kostí a slupek. Smečka prašivých, nevýslovně hubených psů žene se po kořisti, ale již je mezi nimi malý kluk, ještě vychrtlejší a hladovější, a pere se s psy o každé sousto.

Několik jezdců ozbrojených tančí na bujných koních ulicí; za nimi kráčejí dvěma řadami vojáci pěší v bílých kabátích s červenými výložky a bílých pantalonech a vedou mezi sebou tlupu spoutaných Arabů. To je zdejší rekrutýrka — obstoupí se ves a sebere, kdo je zbraní schopen. Za nimi jdou zvědavé Kahýřanky. Vlastně se valí jako v pytle zašity. Tělo, beztoho obyčejně tučné, je zahaleno černým neb bílým pláštěm, pod nímž vykukují světloubarvé, zelené, růžové či žluté šaty a červené neb žluté trepky s vysokými špalíčky. Závoje jejich jsou co nejrozmanitější. Některé mají po způsobě Damascének celou tvář pokrytou kvítkovaným hedvábným šátkem, jiné mají v černém neb bílém závoji alespoň otvor pro oči, ještě jiné mají závoj černý jen přes půl obličeje a dole vykukuje tetovovaná brada. Jedny žvatlají v houfě, jednotlivá některá nese si sama palmový vějíř, jiná má k tomu černého kleštěnce, a třetí cválá nafoukle na oslíku, držena kleštěnci po obou stranách. Mohou-li, zakoketují si tuze rády, třeba by koran na nevěru určoval trest smrti a mnohá už s kamenem na krku v Nilu byla potopena — když neměla peněz na uplacení soudců. Odkud také nabrat lásky a věrnosti! Bohatý si bere více žen (koran dovoluje čtyry) a třeba nekonečný počet otrokyň a konkubin, to jen aby se pochlubil svou zámožností, a chudý sobě jich také vezme hned několik, aby mu pomáhaly ruční prací svou vydělávat. Jak se mu některá znechutí, dá jí část věna zpátky a vyžene ji. Vyhnána může se za jiného provdat, leckterá vystřídala už — je jí šestnáct let — pět až šest mužů, odkud lásky a věrnosti nabrat!

A opět přichází pohřeb, tentokráte židovský, sprovázený as padesáti malými zpěváčky, vřeštěcími, že až bolno. A těm jakoby na posměch spustí jiný, zuřivý vřeskot a mňikot zrovna nad námi. Po arkýřích a dřevěném mřížoví nejbližšího domu

honí se dvě opice za velkým černým kocourem. Z mříží pohybují se bidla za opicemi, bránící jim, aby nerozsápaly zvíře zde posud tak posvátné, jak bylo před tisíci lety bohyni Nejth v Saisu svato. Po celé ulici začnou štěkat a výt psi. Nynější místokrál dává psy sice pilně otravovat, ale je jich na štěstí pro Kahýřany pořád dost, neboť psi jsou zde jedinými čistiteli ulic a bez nich by Kahýra zakrátko byla zasypána odpadky všeho druhu a zahynula by morovým zápachem. Aby pak byl obraz a hlmoz dovršen, pustilo se osm nosičů s vojenskou patroulou do pranice. Nesli na čtyrech paralelních bidlech (jdou přitom stejným krokem a drží soused sousem za rameno) celý formanský náklad žoků s bavlnou a nemohli se rozkazující jízdni patrole vyhnout. Zcela klidně sedí vedle toho Turci na nízkých slaměných sedátkách bez lenochů před sousední kavárnou a hrají domino, nestarajíce se o veškerou tu vřavu. Jak špinavá to kavárnička — ale nesmějme se jí, mnohá z oblíbených pražských hospůdek není lepší!

Co je komu po tom, zabije-li se někdo vedle! Peněžoměnci cinkají penězi a malými svými krabičkami, aby na sebe upozornili. „Oslí friseur“ stříhá osla a místa již ostříhaná polepuje hlinou — komický obraz! Klidně kráčí Kopt přes ulici; jeho dlouhý kaftan je vždy černý, kolem žlutého čela má temnomodrý obvitek a v pasu kalamář a péro v ozdobném pouzdře. Jazyk jeho má se k jazyku hieroglyfů jako italština k latině. Vodař podává vak z kozí kůže, jejíž lesklá srst je zvenčí, nosiči, a hranatý tento chlap cucá otvorem vodu jako mléko z vemena. Žebraví dervišové v hnědém rouchu a s vysokou světlohnědou čepicí plstěnou, mající formu překlopeného květinového hrnku, chodí po dvou od domu k domu. Každý okamžik ti zavřískne do ucha nějaký žebrák mrzák, obyčejně slepec. Zde vedle mešitky porozpadlé sedí už zase žebrák, ale ten je výminkou tučný a zdravý. Kolemjdoucí přistupují sami a dávají mu almužny, neboť ve zříceninách těch sídlí mocný duch, jmenem „Kutb“, a žebrák je prý sluhou jeho.

Nezastřené ženy fellahů vykračují si dlouhým krokem. Docela nahé malé děti, ještě skoro nemluvnata, sedí jim na rameně po jíздеcku a drží se jich za hlavu. Oči těch dětí

není ani vidět, místo nich vidíš jen dvě černé, velké kupky much. Dítě se přitom ani nepohne, matce také nenapadne, aby mouchy odehnala, vždyť i dorostlí lidé trpí v očích plno much a nepohnou sebou ani! Každý okamžik plíží se kolem houf slepců, vedených člověkem napolo ještě vidomým. Slunečný pal, moučkový písek pouště, obrovská nečistota, toť pravá „egyptská nemoc oční“.

Přicházíme k jiné mešitce, s jejíhož vysokého minaretu právě vyvolává muezin, že „modlitba je lepší než spaní“. Také ten muezin je slepec, aby neviděl tajností vůkolních harémů. Pod mešitou je kotlář a kladivo jeho až ohlušuje. Nad ním je otevřená loggia, arabská škola a se stem po zemi dřepících kluků (děvčata se neučí ani modlitbě, beztoho prý není jisto, je-li ráj také pro ženy). Všichni hulákají zároveň a co nejmonotonněji suru z koranu. Se stropu loggie visí — evropský černý cylindr; provinil-li se kluk již co nejvíc, posadí mu učitel za trest cylindr na hlavu. U dveří mešity dva prarozličné obrazy. Šílený otrhaný stařec skáče po schodech a blekotá jako zvíře; kolemjdoucí hledí se zmocnit jeho ruky a políbit ji, jsouť šílenci osobami svatými.*). A za ním nahoře leží k smrti pracující žena. Chytla ji cholera a donesli ji, aby umřela zde na místě posvátném. Strašný pohled! Také k ní přistupují, aby se jí dotkli. Žena sténá, hází sebou a tluče na všechny strany. —

III

MNOHEM ZÁBAVNĚJŠÍ A JEŠTĚ ZAJÍMAVĚJŠÍ NEŽ v Cařihradě jsou bazary zde. „Obrovitost“ je jedině pravé naznačení jich rozměrů. Celým městečkem zdá se být bazar Gorieh, kde jsou samé látky vlněné, bavlněné a hedvábné. V jednom čtverci domů jsou zas jen kotláři a formy jich rozmanitých měděných nádob jsou co nejfantastičtější. Jiný bazar má jen čibuky, čtvrtý jen zbraně, pátý jen cukr a sladké ovoce, šestý má statisíce porézních džbánek z Kenneh, na čís-

*) V dobách chalífů byl v Kahýře slavný ústav pro choromyslné, jež léčili hlavně hudbou. Nyní se choří potulují zcela volně.

tění vody nilské. Krejčí jsou tu také poliromadě v střídě jedné, ševci v střídě jiné, řemenáři zas jinde, pověstní svým uměním stříbrníci sídlí v ulici zcela úzké a temné. Ostatně jsme nespatriili mnoho z jich umění. Jich krámky jsou čtyřhranné, nad zemí zvýše půldruhého lokte povznešené díry, v nichž nevidíš praničeho než kouřícího, na zkřížovaných nohou dřepícího prodavače. Teprv když vyslovíš přání, vyndá odněkud z pozadí kousek j e d e n, a nechceš-li toho, přinese teprv druhý; avšak první už zas uschoval. Bazar Tarbieh je pln vonného koření, kadidel a mastí z Arabie, Persie, Indie a Sudanu, a vzduch je tu vůní až přesycen. Hluku poměrně není mnoho v bazarech, prodavač a kupovač sedí klidně vedle sebe, prodavač nabídne tabáku a černé kávy, a kupovač může pít celý den po bazarech kávu zdarma. Zato se zboží přeceňuje co možná a smlouvání nemá konce. Jen Turek žádá hned ceny poslední. — „Zač je ten koberec?“ — „Za kissé.“ **) — „Drahý! Tři sta piastrů dám.“ — Turek jen zavrtí hlavou, nemluví a nechá tě jít.

Procházkou po bazarech každou chvíli dojdeš k některé ze tří set mešit kahýrských. Není města a místa ve světě, kde by se krása, pestrost a vznešená nádhera saracénského slohu tak snadno a důkladně mohly studovat jako zde. Máš-li povolení od konsula nebo jeho kavasa s sebou, můžeš všude vejít; po celém mohamedánském světě nebyly nikdy mešity návštěvě nevěřících tak záhy přístupny, a přístup je tu k tomu ještě o osmdesát percent lacinější než v Cařihradě. Směli jsme vstoupit i do té přesvaté mešitky, kde nalézá se hlava Husseinova, vnuka to Mohamedova, kamž jednou v roce, když se na svatý hrob klade nové „kisveh“ (skvostná pokrývka), neviditelně zavítá prorok sám, aby se přesvědčil, jak věřící ctějí památku vnuka jeho. Ovšem kroučí zbylí pravověrci divně hlavou nade všemi novotami, a klejí, když vidí, že kisveh pro Kaabu v Mekce určené nyní již rok co rok nakládá se místo na svatého velblouda, který pak už po celé živobyčí své od všelikého nosení byl osvobozen, prostě na parník. Sám jsem zažil malý ještě důkaz náboženského fanatismu

*) kissé = váček, 500 piastrů čili 50 zl. našich.

mohamedánského. Prohlídli jsme také mešitu El Ashar. Vyšedše zase ven usedli jsme na práh, abychom obuli boty, dle předpisu hned před vchodem odložené. Obouvám se, a vtom cítím, jak se nějaká noha lehýnce dotkla mých zad. Porozuměl jsem ihned a rychle jsem se ohlídl. Fanatik byl již mezi ostatními, se schvální tupostí na mne hledícími, zmizel. Něčeho rozhodného nesměl se sice dopustit, ale přece se nemohl přemoci, aby alespoň nenaznačil kopnutí „franckého psa“.

„Regenerátor“ Mohamed Ali, jehož nazývají egyptským „Petrem Velkým“, zlomil sílu kněžstva. On sebral veškeré statky chrámů co majetek státní, a odvážil se i násilí, že zastavil velkou karavanu putující do Mekky, a vybral si z ní tisíc rekrutů. Páni jsou již nade všechno náboženství povzneseni a lid obmezuje se na patero umytí denně, na čtení koranu při stálém kývání a kolíbání svrchního těla a na bezmyslénkové posty. Po celý měsíc Rhamadan nepožívají praničeho od rozbřesknutí dne, „jakmile je možno rozeznat bílou nit od černé“, až zas do černé noci. Ať se stane cokoli, nikdo nemá viny a žádného hryzení pro zanedbané snad povinnosti, a „mučeníkem“ je i ten, kdož umřel morem proto, že neutekl. (Kdož by chtěl se poučit o mohamedanismu minulosti a přítomnosti, doporučuju mu výtečný spis Julia Brauna.*)

Nejstarší mešita kahýrská, starší než Kahýra sama, je Tulun, vystavěná dle plánu Kaaby. Zde prý Abraham obětoval berana za Izáka a zde se dle pověsti také zastavila archa Noemova! Velký odevřený dvůr vnitřní je obklopen arkádami a sloupy těchto ukazují, sbíhající se ostře, první počátky oblouku gotického. Po dvoře pracují provazníci a v ostatku bydlí chudina; vše se tu hýbe nemocí a nečistotou. Architektonicky překrásna a tisícerými vyobrazeními po celém světě známa je mešita žoldána Hassana. Bohužel se rozpadává. Hassan dal prý staviteli po dokončení utnout pravici, aby — nemohl víc žádné podobně zas krásné vystavět. Nejškvošnější je co do materiálu mešita Mohameda Aliho v citadele. Má rozkošné, jak jehla tenké a vysoké minarety a je vnitř i zevnitř celá pokryta vzácnou egyptskou úbělí — nevy-

*) „Gemaelde der mohammedanischen welt.“

slovně čarovný pohled, když ranní slunce rozestře po ní zlato své! A velmi zajímavá je mešita El Ashar, „květoucí“, zároveň theologická vysoká škola všech mohamedánů.

Vnitřek (samý kulatý oblouk nevysoký na 380 sloupech žulových a mramorových, mezi nimiž visí 1200 svítilen) je rozdělen na sály zvláštní pro Turky, Araby, mouřeníny atd. Tisíce studujících, zcela chudých, zde spí po zemi a dostává denně zdarma chléb. Také profesori nemají za vyučování zvláštního platu. Kolem učitele zasedne u některého sloupu hlouček posluchačů, pomodlí se a pak začne se vykládat koran a ústní jeho dodatky. Vlastní přemýšlení již v islamu dávno vymřelo, třeba jen vše důležité vědět zpaměti. Každý studující má velký bílý plech, na němž stále píše, aby svou paměť zkoušel, a napsané pak zas smývá. Poblíž mešity usídlili se kněhvazači a opisovači. Tito prodávají i opisy jednotlivých míst z koranu na malých papírcích, proti nemocem (písmo se smyje vodou a voda ta vypije), ano i proti štěnicím, jimž pověsí se na zeď bytu cedulky s nápisem: „Nespatřils těch, kteří byty své opustili ze strachu před smrtí? Bylo jich do tisíců a bůh řekl k nim: Umři, umři, umři!“ Ale už prý také většina mosleminských štěnic je povznešena nad náboženské předsudky.

Skoro právě tak zajímavý, v některém ohledu ještě zajímavější než velkolepá mešita sultána Hassana jsou tak zvané „hroby chalifů“, recte sultánů mameluckých, neboť hroby oněch ležely uprostřed města a ustoupily až na jediný bazaru Chan Chalil. Řekl jsem již, že písek saharský dostupuje až k hradbám kahýrským, z živé, pestré ulice vystoupíš zde právě tak jako v Jerusalemě hned a bezprostředně do mrtvé pouště. Hned za hradbami, ale již v poušti stojí tedy ty hroby mamelucké, pravé pravzory dokonalé, co nejušlechtileji rozkvětlé architektury saracénské. Nad každým hrobem vznáší se krásná kuple a k tomu je přistavěna mešitka. Jak ušlechtilá je klenba kuplí, jak čarovná ta rozmanitá žebra uvnitř a zevnitř ta okrasa kamenická, pravé architektonické vyšívání! Portály jsou rozmanité, krásné a pestré jako vegetace tropická, a minarety jsou co nejštíhlejší. Avšak — mameluci byli vyhubeni do posledního, nezbyl nikdo, kdo by se staral o udržení hrobů,

ano kdo by jen byl mrtvolý posledních chtěl dopravit do krypt již zaživa připravovaných. Vidíme minarety bez mešit a mešity bez minaretů. Kuple se prolamují, z vnitřku vymizelo, co odnésti se mohlo, dvorky arkádami obklopené naplňují se sypkým pískem, vrata spadla a vytrhla kusy z okras portálních, schodoví k portálům vedoucí je prolámáno. Chudina staví špinavé sluje své z nalámaného staviva nebo raděj hned do krypt.

IV

SLAVNÁ ESBEKIEH, O NÍŽ CELÝ SVĚT VÍ A SNÍ CO o souhrnu báječných kras orientálních, kde možno se vesnit v kouzla „Tisíc a jedné noci“, mne nevábila. Již to není ta Esbekieh, jižto vykouznil Mehmed Ali, nýbrž místo zohavené místokrálem nynějším. Jeho zištnost ve čtrnácti dnech pohubila sady uvnitř města ležící, zbyla jich jen as chudá, mladorostlá šestina, ostatek rozprodán co staveniště. Ve dne je tu plno stavebního prachu a navečer ledaže libo zasednout zde do některého z prostých a ošumělých cafés chantants, nebo před ním opřít se o vysokou, snivě se rozkládající palmu, vyslechnout životopis světoběžné sklepnice, náhodou třeba Pražanky z Malé Strany, bránit se proti dotěrnosti kluka, který za dne odháněl u cukráře mouchy a za večera krade, a po příchodu domů prohlídnout pak dobře límec kabátu a košile, kolik že — — „denn man wandelt nicht ungestraft unter palmen,“ — starý, trefný citát! Také skutečně krásná Šubra, rovněž pozůstalost po Mehmed Alim, nevábila. Silnice k letnímu tomu sídlu vedoucí je sice dobra a stále postřikována, stromořadí samá obrovská sykomora a nilský akát, po stranách krásná pole a bohaté vily, místokrálova zahrada sama je vzor sadů orientálních, kiosk v ní s rozlehlými, mramorovými verandami a luznými kabinety rozkošný, také je cesta sem odpoledním rejdištěm celého elegantního světa kahýrského, vidíš pak zlaté ekypáže a předrahé koňstvo, jízdní velbloudy a vykládaná nosítka, krásné dámy a jich muže miliónáře, kteří sem přišli co chudí tuláci někdy před dvaceti lety — ale vším tím pestrým rejem dvou tak základně rozmani-

tých kultur prohánějí se vojenské hlídky koňmo i pěšky, běda nebohému sedláku, který by se opovážil v dobu tu sem, šavle hned sečou do jeho zad, štvanec s pláčem utíká — urazil by ty Evropany, kteří z jeho mozolů zbohatli, svým špinavým hadrem a svou nahotou! To třeba spatřit jen jednou jedinkrát a člověk má pro celý život dost! Co že je všechna chudobnost v Evropě naproti té bídě zde!

Již milejší mně byla výjížd'ka k Bulaku, nilskému přístavu Kahýry, kde možno studovat lid sám. Také sem vede pěkné stromořadí, nedaleko odtud je ostrov Roda, kde dle pověsti našla Faraonova dcera koš v rákosí, a Ghezireh, zámek nynějšího místokrále Ismaila paši. Zde se scházejí dělníci z továren, pracující z donucení, plavci nilští, donucení stavěči silnic, bydlicí jen v dřách zemských, pak sedláci unavení, toužící po opití se. Zde je pro ně trh, hospoda a zábava, sedí pod stanem, pijí a modlí se, mezi pitím vzývají „Allaha“ a mezi modlitbou klejí a žádají kořalky. Hospodský peče a škvaří jim zde jídla na přenosných kamnech, jediném to velkém hlíněném kotli, kusy prapodivných mas točí se na rožni, ošklivě vypadající karbonády smaží se na plechu. Kavárník Turek mlčky a s nesmírnou opravdovostí vaří kávu, kavárník Arab švitořivě obskakuje své hosty. Na ruských houpačkách dávají se Arabové točit do výše a dolů; po zemi hrají pronikavě řvouce „moru“, známou nám sice z Italie, ale dle thebánských reliéfů známou již i starým Egypťanům; hlouček sedí vedle hloučku a naslouchá, jak při zvuku tarabuty, bubnu hlíněného, zpěvák přednáší některou ze slavných romancí Abu Sejdových. Strašná hudba, vyluzovaná klapačkami, řehtačkami, talíři a harfami předpotopních tvarů, sprovází se všeobecným, dětinským plácáním do rukou. Při zvuku flétny a bubnu skáče a pitvoří se národní komik, hotový blázen; kroučí očima, křiví hubu, vyplazuje jazyk, stáčí tělo, sedá a lehá s nejopzlejšími posuňky. Vedle něho točí se mezi tamburiniami vřeštící tanečnice, ale jen jednotlivá, zabloudilá z nedaleké Sakary. Do Sakary a dál a dál jsou tanečnice vypovězeny, už se nespátřují po Kahýře v houfech a jen soukromě lze spatřit pověstný „tanec včel“, jenž znázorňuje zbloudění se včelky do roucha tanečnicka a podrobnou honbu. Co

zbytek dávných egyptských dob a podobny hebrejským „ženám, jež u chrámu tkaly domky jako háje“, byly na nynějšek již příliš rozpustily, třeba veřejných ženštin bylo v Egyptě množství až k neuvěření a platily značnou daň „z příjmů“. Vše tu křičí a huláká, pije a tančí, ale můžem při nějaké jen opatrnosti směle mezi ten lid, třeba se byl stal pod útlakem již velmi neupřímným a drzým. Připraven musíš být ovšem na leccos u lidu, jehož náboženský zákoník nezná ani trestu na křivou přísahu, a třeba dát zvláště pozor na kapsy vzdor tomu, že dost často vyhubí v Egyptě vláda některou celou ves za to, že jsou v ní „zloději nenapravitelní“. Navštívili jsme Bulak také pozdě po půlnoci, vřava stále stejná a dojem ještě zvýšen plápolajícími ohni a přeletujícími světly.

A jen o krok dále těžká práce v potu tváře! Po Nilu se nese monotonní zpěv „Allah il Allah!“, jež jsme již od svých barkářů v Suezu byli slyšeli, a na poli potí se fellah v nejpárnějším slunci. Pohání kruhem voly, tahající vodu z polního průplavku, a roznáší džbery po poli, aby osení udržel v stálé vláze. Bude mít troje žně, ale — ne pro sebe, n i k d y pro sebe!

Podívejme se zde trochu blíže na ty „regenerátory“ Egypta, o jichž civilisátorských snahách Evropa tak mnoho krásného čítá, jakýmiž jsou vlastně dobrodinci svého lidu! Přední z nich byl tedy M e h m e d A l i. Nad jeho sarkofágem připomínají nám historikové, že „byl dobrým otcem a spolehlivým přítelem, že plakal při smrti svých vojenských soudruhů jakoby vlastních svých dětí, že miloval macedonskou svou vlast (přístavek Kávala za ostrovem Thasem, za nějž platil sultánovi daně sám), že nikdy nevydal utečenců a skončil tolikastaleté pronásledování křesťanů.“ — Druhý to sultán Kajtbaj, který také plakal uslyšev, že blesk zapálil mešitu v Medině, ale kdykoliv ho napadlo, dal si pro svou zábavu několik poddaných zaživa odřít! Křesťanů ovšem Ali šetřil, kvůli Evropě a pak že sám neměl pražádné víry. Když roku 1825 Nil nechtěl dostatečně vystupovati, nařídil modlitby ve všech mešitách a vyzval zároveň k moditbám zastupitele všech ostatních vyznání. „Bylo by přec znamenito,“ pravil, „a b y žádná ta víra nestála za nic!“

Nejdřív odstranil si Mehmed Ali všechny své „nepřátely vnitřní“! Dal povraždit všechny mameluky, pobít část beduinů, harcujících až do bran kahýrských, a část si zavázat žoldem, a vyhnal všechny Kopty ze správních úřadů. Ale s civilisací lidu to nešlo, pro nehybný mohamedanism a pak úplné neporozumění místokrále samého, který sebral kteréhokoli osláka a poručil mu, aby se vyučil na ingenieura. Jediné, co se mu povedlo, bylo, že zlomil nejtuzší fanatism mohamedánský a vojsku dodal rázu evropského (příruční střelnou zbraň mají posud jen na kámen). Veškeré opravy jeho čelily jen k panovnickému a finančnímu prospěchu osoby jeho, on netrpěl, aby někdo jiný (sultán) utlačoval lid egyptský, ale utlačoval jej sám dost a dost. Mehmed Ali měl monopol v š e h o. Veškerá sklizeň patřila jemu, on předpisoval, co se má sít a sázet, a koupil vše pak za cenu, jaká se mu právě líbila. Čeho fellahové potřebovali, musili vesměs kupovat ve skladech jeho, za ceny krvavé. Jemu stál „život fellahův za tolik co chlup Turkův“, a statisíce poddaných, líbilo-li se mu provedení nějaké stavby, nechal pohynout prací a přitom hladem. Zřizoval monopolní továrny a pracovat v nich musili opět jen sedláci. Také tkalcovství na př. bylo prohlášeno za průmysl vládní, a byl-li pak u některého tkalce nalezen ještě stav neb prodával-li tkadlec plátno, zašili nebohého do vlastního jeho plátna, napustili olejem a dehtem, pověsili na strom a zapálili.

Ukrutnost k lidu byla od nejstarších dob do nynějška vůbec hlavním příznakem všech vlád v Egyptě. Když panoval Mykerinos, jenž byl spravedliv a k lidu dobrý, zakrátko mu věstili kněží vůli bohů, že nemá žiti déle šesti let. „Proč mám tak záhy zemřít já, jenž jsem zbožný a dobrotivý, kdežto zpustlí předchůdci moji každý panoval přes půl století?“ — „Právě proto,“ odpověděli kněží, „zkažení Egyptané potřebují vlády ukrutné!“ — Staří Egyptané byli sami lidem velmi ukrutným, relífy zobrazují, jak tloukli své zajatce a šmýkali je za vousy, a jak mrtvým nepřítelům uřezávali ruce a genitálie. Vláda mohamedánů pak byla vlastně vládou samých hakimů — hakim musil mít vždy při procházce dosti sluhů s sebou, a kdykoliv se mu líbilo, slezl s koně, některý sluha

musil se položit na zem a chalif mu rozpáral vlastnoručně břicho. A ti a takoví mohamedáni panují tu právě dosud.

Ostatní „regenerátoři“ po Alim rovněž zacházeli dle arabského přísloví s lidem jako se sesamem — „třeli a tloukli jej, až vydal oleje“. Saïd paša zapletl se do záležitosti Suezského průplavu a dodával k tamějším pracím, jako za dob hebrejských, měsíc co měsíc 20.000 lidí. Jednou chtěl dát zkoušet tažená děla. Upozornili ho, že v polích pracují fellahové. „Panovníci evropští mohou pro svou zábavu statisíce lidí obětovat dělům,“ rozzlobil se, „a já nemám zastřelit několik sedláků?“

Teď panuje I s m a i l paša, nejpovedenější z nich. „Byl-li Abbas ještě moslémem, Saïd křesťanem, je Ismail židem,“ praví lid. Nyní nemá lid již ničeho, praničeho — a přitom žádají na něm daně již napříště třetí rok napřed! Z chudobných, z nilského bláta slepených chaloupek vyrvali jim již i všechno kuchyňské náradí a nechali jich ženám jen po jedné sukni. V e š k e r é polnosti patří místokráli jako jednou již v čtrnáctém věku za sultána Nassira; místokrál použil totiž nastalého dobytčího moru, přinutil fellahy, aby kupovali dobytek jen od něho — za cenu svých pozemků, na nichž jsou nyní jen nájemníky! I z každé jednotlivé palmy platí se dva piastry daně a fellahové palmy raději porážejí.*)

Fellah je dle toho zpustlý. Honosí se počtem ran, jimiž ho donucují k placení daně, a dostane-li se nějak k penězům, buď je propije nebo zakopá. Snad se dřív či pozděj vzmuže, pak bude zle tureckým pánům a protežovaným křesťanům — tito už vědí z historie, jak se protekce v Egyptě odstonává. Tolik je jisto, že lid soudí již nyní, ne-li živé, alespoň mrtvé. Posud je v Egyptě jako za dob dávných „soud mrtvých“. Mrtvola leží na marách a imam vyzývá: „Vydejte svědectví jemu!“ a lid odpovídá: „Byl mezi spravedlivými!“ Ale nad mrtvolou místokrálova úředníka lid se odvrací a mlčí, vyzvání se opakuje bez ohlasu a imam dodává: „Nuž buď mu milostiv bůh sám!“

*) Měšťákům nedaří se líp. Před dvěma lety dával finanční ministr ples. Aby byl příjezd volnější, dal strhnout všechny vůkolní domy a obyvatele prostě vyhodit na ulici.

K TRADICIONÁLNÍM VÝCHÁZKÁM Z KAHÝRY patří návštěva hřbitovu gizehského. Říká se mu ovšem obyčejně jinak, protože zde stojí ta ona pyramida („p-uro-ma“ = hrob králův), ale mimo krále pohřbeno tu dost a dost jiných lidí, jichž nižší hroby většinou poušť již zavála pískem a písek žene se dál a výš, přes podstavec již na první stupně purom. Také my jsme se tedy vybrali tam ve voze a ozbrojeni ručnicí a revolvery. Vyjeli jsme od Esbekieh as o hodině po půlnoci, kvůli červencovému parnu.

Cesta je nyní velmi pohodlna. Pěkná silnice vede až k Nilu, přes vodu pěkný most — vystavěný kdys kvůli nějakému plesu místokrálovi, a z levého břehu až k pyramidám dobrá zas silnice — způsobená kvůli Napoleonově Evženii. Vzdor revolverům jsme v pohodlném kočáře záhy všichni tři (připojil se nějaký Stuttgartan k nám) — šťastně usnuli, a tmavou nocí šlo to rychle kupředu. Chvilkami nás vyrušovaly lidské hlasy, dělníků to železničních, přenocujících u své práce; železnice zahučí nyní brzy již zrovna kolem pyramid. Pak jsme slyšeli, že dvoje mužské kroky sledují náš povoz, tázavé hlasy křížovaly se s odpověďmi našeho dragomana, a kroky cupaly za námi dál. Běželi to fellahové za námi, po celou noc tu na stráži dřepící, přijde-li nějaký cizinec, aby mu hned nabídli služby své. As dvě hodiny trvala jízda, jitra se šerilo a v mráкотném rouchu stály pyramidy zrovna před námi.

Skutečně velkolepý dojem! Ne snad uměleckým způsobem, pyramidy jsou právě jen velkou skalou, jakoby ubroušenou do čtyř hran a do hrotu, někdy vodorovně a stupňovitě rýhovanou, ale — jaká to obrovitá pitomost, jaká zázračná kupa bezmyšlénkovitosti, jaký to do nebe trčící, blbě do vůkolí pohlízející pomník královské svévole! Básníci zde chtěli slyšet bédování těch pyramid, že samy stojí, když chrámy kolem již se zasuly, že tu stojí co pomníky černého útisku a černé hanby, chtěli je slyšet, jak prosí poušť, aby je svým pískem již zahalila jako sarkofág — dobří jsou to lidé ti básníci!

Je znám již původ a účel i dějiny pyramid gizehských,

vnitřek, zevnějšek i vůkolí. Lid má a měl ovšem o nich vždy pověst svou. Vystavěl je Gan,*) otec všech džinů, vypravuje moslím. Tito džinové jsou zlí, ale nemohou být zatraceni, protože se jim podařilo zaslechnout kusy koranu. Kvůli dalšímu naslouchání lezou džinové na vrchol pyramid, ale spatřili je andělé dobří, andělská aristokracie „mala“, hází po nich hvězdami — výklad žhounek. Již za dob Herodotových měl lid spletenou pověst o původu pyramid, přičítal je Hyksům, jichž vláda nebyla ovšem o nic sladší, než vláda králův a pravých původcův staveb těch.

Nebudu tisíckrát ve všech literaturách popisované zde popisovat obšírně. Stojí tu tři velké pyramidy za sebou, roh k rohu. Hned první, již si co kryptu vystavil Chufu či Cheops, je zároveň největší. Byla také jednou zcela hladka, ale pokrývka se zcela oddrobila, a je vidět všechny balvanové (numulitové) stupně, každý tři až čtyry stopy vysoký.

Dovnitř pyramidy musí každý cestovatel, jinak nemožno nabýti pojmu. Na severní straně je otvor. Svíce se rozsvítí a jde to úzkou šachtou dolů. Stěny a půda šachty jsou jak mýdlo hladky, nikde zářezů neb stupínků, Arabové šmýkají se napřed a zdržují pád. Pak to jde druhou šachtou zas do výše — rozkošná cesta! Šmýkáš se po balvanovém, opět jak sklo hladkém, jen někde rozseknutém a asi stopu širokém okraji do výše. Každý okamžik myslíš, že slítneš do vedlejšího kamenného žlabu a jím dolů zas na konec, kde čekají dva Arabové, abys nezlomil alespoň vaz. Několik Arabů leze napřed se svícemi, jeden tě táhne, druhý strká — krev se vaří, tepny buší, dechu ubývá — konečně, po dvaceti minutách jsme nahoře a Arabové řvou „výborně“ ve všech jazycích moderních cestovatelů. Nalezáme se v komoře 34 stopy dlouhé, 17 široké a 19 vysoké. Strop a stěny, pokryté žulou, jsou zcela plochy, vypadá to prostě jako čtyřhranná bedna. V pozadí stojí sarkofág, bez víka a prázdný; velmi pohodlné plivátko pro každého, kdo sobě vzpomene, že na té kamenné spoustě musilo z donucení pracovat 400.000 lidí!

*) Ogan, Okeanos-Agathodaimon, také trochu římský „genius“.

Zde tedy ležela mumie Chufuova několik tisíciletí! Lid měl sice právo vyloučit mrtvolu při „soudu mrtvých“ z hrobu, ale tuto nevyloučil, beztoho duše králova měla každá volnou vstupenku do egyptského nebe! To Amenti či egyptské nebe nebylo právě nepříjemné. Vyvolence oblékli tam v roucho krásy, sandály jeho zářily, vlasy mu namazali vonným olejem, zapálili kolem něho božské kadidlo a krmili ho samým božským chlebem, pivem, hovězí a husí pečení; on si trhal květiny a ovoce v nebeských sadech, koupal se v nebeských vodách, bavil se jen s pány bohy a jubiloval. Ovšem musil se dát k mumii pas, jež kněží za určitou taxu rádi vyhotovili; zvláštní to byla „kniha o životě zesnulého“, jako prý dávají posud někteří ruští popi zemřelému poukázku na sv. Petra do truhly. V tom pasu bylo vše, i jméno matčino, jen jméno otcovo ne, kvůli jistotě. Staroegyptskofrancouzský vtip! Ovšemže pas chudšího vypadal také chuděj — „chudý má také ošumělejšího boha“, praví Lenau; v některých chudších hrobech nalezeny jen desky, vnitřek pasu kněží ukradli zas pro někoho jiného! Také peklo jejich bylo už dosti pěkné, skoro jako křesťanské, a sám „pekelný“ Breughel neměl ohnivější fantasie a Dante také ne.

Zatracenci chodili bezhlaví, nosili hlavu pod páží, vlekli srdce na provaze za sebou, škvařili se ve velkých kotlích a jaké ještě tak ty špásy jsou. Egypťané byli prvním národem, který proklamoval nesmrtelnost duše, a také už měli svůj „den dušiček“. Tu pak navštívila duše v podobě ptačí mumii svou. Chufuova duše mohla přicházet dosti dlouho k své mumii, teprv chalif Mamun dal na počátku devátého věku v naději na skryté poklady odevřít pyramidu a sarkofág a zahodil mumii někam.

Chufuova pyramida je tak velká, že by náš hradčanský svatovítský chrám vešel se do ní dvakrát nad sebou a čtyřikrát vedle sebe. Nejsilnější muž, hodí-li s temene jejího kámen, nedohodí ho dál než do třetiny šíře. Druhá, o něco menší pyramida je Chafraova, hladká posud až k temeni. Třetí, ještě menší, je pyramidou zmíněného již dobrého krále Mykerina. Když ji otevřeli, ležel dobrý král, na kusy roztrhán, vedle krásného svého sarkofágu. Angličané odvezli obé na lodi. Avšak

na cestě přišla bouře, sarkofág hodili do moře a do londýnského musea dostala se jen mumie, duše Mykerinova má o dušičkách tedy pěknou procházku. Pak jsou tu ještě tři malé pyramidky, pouhé děti, jako novorozená mláďata vedle vyrostlých slonů.

Obešli jsme to obrovité stádo a probrodili se hlubokým pískem až k světoznámému sfinxovi. Je vytesán cele ze skály, „bohové sami utvořili tělo jeho“, a taktéž je obrovských rozměrů, obličej na př. má 28 stop výše. Již je tvář silně porouchána, nos zcela uražen — umění milovní mameluci užívali ho co terče při střelbě — přec je celistvý dojem mohutný. Jaká vznešenost, jaký mír a klid je ve výrazu tom! Egyptské umění (lze je zcela dobře prostudovat v museu kahýrském, vystavěném v Bulaku) na počátku působí svou ztrnulostí a nehybností cize, těla jako by byla bez svalů, ruce a nohy jsou neforemně zakončeny, uši vždy příliš vysoko umístěny — avšak znenáhla uchvacující výraz neskonaleho klidu a přímo nebeského míru je zde vždy a působí opravdovostí svou.

Pak tu možno vidět několik ještě nerozpadlých a nerozsypaných hrobů pánů radních, úředníků, a v hrobech těch relífy, na nichž osoby, oškubané husy a cifry, z nichž se na př. dovídáme, že nebožtík měl 760 oslů atd. Vše ostatní, co zpytatel Mariette zde objevil a vykopal, je opět zasypáno. Ubírali jsme se tedy opět zpátky. Moji soudruhové měli chuť dát se vytáhnout a vystrkat ještě až na vrchol Chufuovy pyramidy, mně se do té procházky nechtělo. Usedl jsem do vozu a nechal za tři franky místo sebe lézt tam mladého Araba, který sliboval: „Arab za dvacet minut nahoře i dole!“ Byl skutečně již zas na polovici zpáteční cesty, když moji soudruhové byli tamtéž dospěli teprv zdola. Pozoroval jsem je sklem, jak teď usedli k odpočinku, jak si stírali pot a šátkem způsobovali chlad. Zas se zdvihli, každého táhli dva Arabové zpředu za ruce a jeden pomáhal odzadu. Soucitně jsem vytáhl tobolku a zapálil si cigaro. Hned bylo asi deset rukou ve voze, prosících také za něco podobného. Nedal jsem jim ničeho, Arabové byli také spokojeni a usedli zas kolem vozu na zem. Jistěže se tu již sešlo mužské obyvatelstvo celé nějaké vesnice, mezi nimi i sám pan „šech“ jejich, jehož knížecí hodnost poznal jsem

podle úcty ostatních a dle toho, že nejnestydatěji natahoval ruce po nějakém „bachšiši“. Seděli, mluvili a ukazovali prstem na mne. Jeden z nich odbyl si zrovna vedle koní ranní svou modlitbu. Klečel přitom s rozpřaženýma rukama na kolenou a po chvilkách mlátil čelem do písku. Všichni měli modré haleny na sobě a na hlavě jen kulatou připláclou čepičku z velbloudí srsti, bez stínidla.

Náhle se sneslo jásavé pokřikování — expedice byla nahoře a mávala klobouky a šátky. Dragoman pospíšil si, aby nám dal upravit černou kávu. Byl' zde, hned vedle pyramid a myslím, že zas kvůli princovi waleskému, místokrál vystavěl zvláštní budovu. Hodí se svým čistě švýcarským slohem velmi dobře k starým pyramidám!!! Je v ní nějaký strážce a cestovatelé mohou si tu dát navařit kávy.

Právě přistupuje mladý Arab ke mně, aby si vyžádal zasloužené své tři franky. Mám jen napoleondory, ale přistupuje Arab jiný, vyndává sáček a nabízí se k výměně. Avšak tento bankéř pouště má zas jen samé anglické rupie a španělské sloupové tolary. Nebylo by pomoci, kdyby nevyskytl se ještě třetí, který zas podává stříbrňáky menší a měď. O mnoho-li mne ošidili, nevím, ale byli patrně spokojeni.

Zároveň přivádí klouček nějakého starého, slepého filutu k vozu. Stařec má plné hrsti drobných rozmanitých figurek, ve slohu staroegyptském — „jsou vybrány z hrobů“. — „Vždyť jsou ale novy a falešny!“ — Stařec už nic, odvrátí se klidně a zasedá mezi ostatní; nepotřebuje náhle kluka a vidí zcela dobře. Hlouček se baví svým způsobem dál a k tomu způsobu náleží také, že ruka jede každý okamžik za nádra nebo k týlu, a odšmýkne nějaké nevinné zvířátko na zem — ať si hledá štěstí jinde! Důstojný šech je ale již pokročilý, on zná užitečnost nehtů a jeho činnost je věru pyramidální!

Konečně sestoupili lezci zas dolů, vypili jsme několik těch drobňounkých koflíčků kávy, měli ještě malou šarvátku stran dalších a konečných bachšišů a kočí mouřenín práskl zas do koní.

Bylo rozkošné ráno, nad námi kroužila hejna divokých holubů v závratné výši, a pod nimi veslovali sokolíci, ostríži a majestátně rozpjatí orlové. Po chvilkách jsme nechávali vůz

zarazit, abychom si vystřelili. Již blízko Nilu vidíme neda-
leko silnice obrovského orla, klidně sedícího na dutém pařezu.
Chcem zarazit, avšak dragoman brání: „Tamhle je letní
harém místokráľův, mohlo by se vykládat jinak!“ —